

Volwassenenonderwijs

Onderwijssecretariaat van de
Steden en Gemeenten van de
Vlaamse Gemeenschap v.z.w.

Leerplan   LINEAIRE OPLEIDING

Opleiding   **Ontwerptechnieken en
Illustratietekenen**

Leerjaar   **1ste leerjaar
2de leerjaar
3de leerjaar**

Onderwijsvorm   **BSO 2**

Studiegebied   **Grafische technieken**

Bestelnummer:**0/3/2005/211**

LEERPLAN
voor de
LAGER SECUNDAIRE BEROEPSLEERGANGEN

STUDIERICHTING	Ontwerptechnieken en Illustratietekenen
-----------------------	--

LESSENTABEL			
Vak	1 ^{ste} leerjaar	2 ^{de} leerjaar	3 ^{de} leerjaar
PV praktijk grafische technieken			
Totaal	256 It jaar	256 It jaar	256 It jaar

1. Beginsituatie

De cursisten voldoen aan de toelatingsvoorwaarden van het decreet dat een aantal aangelegenheden van het volwassenenonderwijs regelt dd 08.03.1999.

2. Algemene doelstellingen

De cursist kan:

- Professionele tekeningen maken gebruik makende van bestaande documenten of vanuit eigen ideeën
- Gezette titels en teksten integreren
- De kleurenleer toepassen
- Diverse teken- en schildertechnieken kennen en kunnen uitvoeren
- Creatief het werk uitvoeren
- Zelfstandig en in team werken

3. Specifieke doelstellingen

De specifieke doelstellingen zijn onderverdeeld in basis- en uitbreidingsdoelstellingen.

De basisdoelstellingen (B) moeten door alle cursisten worden bereikt. De uitbreidingsdoelstellingen (U) kunnen aangewend worden als middel tot differentiatie.

4. Algemene methodologische wenken

De cursisten moeten ervaren dat ze heel wat meer aankunnen dan ze zelf vermoeden. Men moet hun meer zelfvertrouwen geven door de doelstellingen aan te passen aan hun ontwikkelingsniveau, hun ervaringswereld en hun interessesfeer (inspelen op de beginsituatie). Een specifieke didactische benadering moet daarbij aansluiten.

Een eigen inbreng leidt vanzelfsprekend tot een hogere graad van betrokkenheid en motivatie. De cursisten worden zo actief mogelijk betrokken bij het lesgebeuren. Aansluitend bij het profiel van de cursisten wordt de beperkte theorie steeds in functie van de praktijk behandeld. Projectmatig werken is mogelijk en, gezien de talrijke didactische voordelen, steeds aan te raden.

5. Structuur en Inhoud

**ONTWERPTECHNIEKEN EN
ILLUSTRATIETEKENEN
1ste leerjaar**

PV Praktijk grafische technieken 256 ljaar

BEGINSITUATIE

De cursist voldoet aan de voorwaarden zoals bepaald in decreet van 8 maart 1999 dat een aantal aangelegenheden van het volwassenenonderwijs regelt.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN

- Een ontwerp kunnen uitvoeren met behulp van documenten (foto's, driedimensionalen e.d.) in een aangeleerde illustratietechniek. Het begindocument kan een ruwe schets (rough) van een opdrachtgever (art director) of een eigen idee zijn.
- De technieken de lijntekening, lijn en wassing of wassing kunnen uitvoeren.
- Deze technieken met elkaar kunnen harmoniëren of contrasteren. Het ontwerp dient een duidelijke 'leesvolgorde' te vertonen. Bovendien moet de cursist gelijk welk onderwerp op een realistische manier kunnen uitwerken met diverse materialen, in het bijzonder wat verhoudingen, plasticiteit en atmosferisch perspectief betreft.
- De materialen o.a. grafietpotloden, krijtpotloden en krijtjes, houtskool, watervaste en niet-watervaste inkten, monochrome reeks oliepastels en monochrome droge pastel en monochrome aquarel kunnen gebruiken.
- De evolutie van de moderne technologie wordt uiteraard op de voet gevolgd.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Waarnemingstekenen: verhoudingen	
Ooghand coördinatie ontwikkelen.	B	Horizontale, verticale, schuine lijnen	Opbouwende reeks oefeningen voor hand en oog.
Rechte lijnen uit de vrije hand kunnen tekenen.	B	Vergelijken	Geometrisch lijnenpatroon.
Door ontledend kijken eenvoudige geometrische tweedimensionalen kunnen natekenen.	B	Geometrische figuren <ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoofdlijnen ▪ Richting ▪ Invullen ▪ Vorm en restvorm 	Natekenen geometrische silhouetten.
Technische hulpmiddelen en apparatuur om te vergroten kennen.	B	Vergroten <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uit de vrije hand ▪ Andere methoden 	Silhouetten met meer detail.
Op zicht silhouetvormen en lijnfiguren kunnen vergroten.	B		Lineaire figuren.
Een gegeven onderwerp kunnen omzetten in een plastische lijntekening met een duidelijke focus.	B	Lijntekening <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lijnvoering ▪ Focus ▪ Perspectief ▪ Plasticiteit 	Diverse materialen waaronder potloden, houtskool, pen, penseel... Voorbeelden bespreken.
De materie en expressie kunnen weergeven.	U	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Materieweergave ▪ Expressie 	
Hulpmiddelen bij het tekenen naar driedimensionalen kunnen aanwenden.	B	Van tweedimensionaal naar driedimensionaal <ul style="list-style-type: none"> ▪ De opzet, van globaal naar detail ▪ Vergelijken door meten ▪ Voor en achter ▪ Onder en boven 	Demonstreren.
Inzien dat een werkstuk groeit van ruwe schets naar detail.	B		Vooraanzicht tekenen van balkvormen en andere vormen.
De verhoudingen van geometrische vlakken die in de ruimte zijn geplaatst kunnen natekenen.	B		Voorwerpen op een lijn. Verschoven objecten.
Geïdealiseerde verhoudingen van het hoofd kunnen tekenen.	U	Verhoudingen hoofd	Canon.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Perspectief	
De horizon in de ruimte kunnen aantonen.	B	Met één vluchtpunt <ul style="list-style-type: none"> ▪ Horizon 	Spiegel.
Een balkvorm frontaal vanuit de tekenaar kunnen natekenen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Oogpunt ▪ Frontaal 	Tekenen op een ruit (venster).
Een balkvorm onder een hoek vanuit de tekenaar kunnen natekenen.	B	Met twee vluchtpunten <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vluchtpunten ▪ Kubus en balk 	Foto's en prenten klassikaal bespreken.
Perspectief met drie vluchtpunten kunnen tekenen.	U	Met drie vluchtpunten <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vogelperspectief ▪ Kikvorspectief 	
Cilinder en kegel lineair kunnen tekenen zowel liggend als staand.	B	Cirkel, cilinder en kegel staand Cilinder en kegel liggend	Ruimtelijke weergave van balk, cilinder, kegel en bol.
Kunnen tekenen naar een fotografisch stadsgezicht.	B	Horizon bepalen in foto's	Foto's en prenten met fout perspectief bespreken Toepassingen: stadsgezicht, interieur, .
		Techniek & Materiaal	
Inzien dat de plaats van de lichtbron invloed heeft op de eigen schaduw en de slagschaduw.	B	Licht en schaduw <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigen schaduw ▪ Slagschaduw 	Balk, cilinder en bol belichten vanuit verschillende hoeken.
Uit het hoofd de ideale eigen schaduw kunnen tekenen van balk, cilinder, kegel en bol.	B	Basischaduw balk, cilinder, bol en kegel	Tonaal tekenen balk, cilinder, kegel, bol.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
Onderwerpen met weinig diepte of met een slechte belichting ruimtelijk kunnen verbeteren.	B	Toepassing licht en schaduw	Bas-reliëf.
Een juiste kijkvolgorde kunnen aanbrengen door het aanwenden van licht-donkercontrast.	B	Atmosferisch perspectief	Foto's vergezichten bekijken.
De invloeden van simultaancontrast kennen en de nadelige optische gevolgen kunnen verbeteren.	B	Licht-donkercontrast <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ordening, focus ▪ Atmosferische perspectief⇔focus ▪ Plasticiteit 	Zwart-wit reproducties bespreken.
Contrast in arceerrichting kunnen aanwenden.	U	Simultaancontrast	Optische invloeden aantonen met didactische modellen.
Verschillende materies kunnen weergeven.	B	Arceren, arceerrichting	Gravures bekijken en bespreken.
		Materieweergave	Materiestudies gedurende het ganse schooljaar bij het tekenen naar model.
De verhoudingen juister kunnen tekenen door de lichtere tonen als restvorm te beschouwen.	B	Werkwijze <ul style="list-style-type: none"> ▪ De opzet ▪ Focus ▪ Aangewende hardheidsgraden 	Demonstratie.
Een tonale tekening kunnen maken dat groeit van globaal naar detail.	B		Tonen materiaal.
Bij het tonaal tekenen spontaan het contrast aanzetten bij de focus en van daaruit de tekening uitbreiden.	B	Materiaalkennis	Tekenen op verschillende papiersoorten o.a. ruw, glad, gekleurd.
De verschillende hardheidsgraden van het tekenmateriaal kennen en kunnen aanwenden.	B		Bij materiaalkennis behandelt men o.a. diverse potloden, houtskool, doezelaar, krijt, oliekrift, pastel, kneedgom...
Inzien dat de ondergrond waarop getekend wordt invloed heeft op het eindresultaat.	B	Ondergronden	
Onderwerpen met kleurencontrasten kunnen vertalen in zwart-wit contrasten.	B	Van kleur naar zwart-wit	Onderwerp met veel kleurencontrast.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Tonale toepassingen	
Zowel tweedimensionale als driedimensionale onderwerpen met verschillende materialen kunnen omzetten in monochrome technieken.	B	Potloden	Tonen allerlei soorten potloden, krijtjes, pastels.
Ontdekken dat een kneedgom ook een tekeninstrument is.	B	Kneedgom Krijt Oliepastels Droge pastel Houtskool	Pelsdier tekenen. Ruw papier, Mi-teintes Ingres-papier.
		Pentechnieken	
Weten waaraan het papier voor pentekeningen moet voldoen en de test kunnen toepassen.	B	Materiaal	Bekijken soorten pennen, viltstiften, watervaste en niet-watervaste inkten, kleurstoffen.
Weten wat lichtechtheid, watervast en niet-watervast betekent.	B	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pennen ▪ Inkten ▪ Aangewezen papiersoorten 	Tekenen naar een bestaande pentekening.
Een duidelijk onderscheid kunnen maken bij het tekenen van tonen en structuren en dat laten blijken uit de keuze van de lijndikte (pendikte).	B	Arceren <ul style="list-style-type: none"> ▪ Textuurarcering ▪ Tonale arcering 	Tekenen naar een geschilderde kleurenreproductie.
Een pentekening zowel in lijn of met toon kunnen maken.	U	Toepassingen	Tekenen naar een fotografisch origineel.
Een tekening op schaaftkarton kunnen maken	U	Schaaftkarton	

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Lijn en wassing	
Papier, penselen, pennen zelfstandig kunnen aankopen.	B	Gewassen pentekening <ul style="list-style-type: none"> ▪ Materiaal: penselen, papier, inkten ▪ Opspannen papier ▪ Overbrengen tekening met calque ▪ Aanwenden lichtbak 	Catalogoog en papiersoorten bekijken. Demonstreren.
Weten waaraan het papier voor wassing moet voldoen en de test kunnen toepassen.	B		Zowel naar twee- als driedimensionalen
Een gewassen pentekening maken waarbij de inkt wel/niet uitvloeit.	B	Toepassingen	
Papier kunnen opspannen zonder dat het achteraf golft en/of los komt.	B		
Kunnen doortekenen, in het bijzonder op de lichtbak.	B		
		Aquarel	
Met behulp van een kleurenkaart enkele napjes of tubes aquarelverf voor monochroom schilderen kunnen aankopen.	B	Materiaal <ul style="list-style-type: none"> ▪ Aangewezen aquarelkleuren ▪ Symbolen op tubes of napjes 	Kleurenkaart. Invullen egale vlakken en verlopende tonen.
Monochrome aquarel kunnen toepassen.	B	Toepassingen monochrome aquarel	Zowel naar twee- als driedimensionalen.
Het verschil tussen gewoon karton en passe-partout karton kunnen aantonen.	U	Passe-partout <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kartonsoorten ▪ Manuele snijsystemen ▪ Standaardformaten ▪ Harmonieuze verhoudingen 	Kartonsoorten bekijken. Demonstreren.
Met de schuinsnijder een passe-partout kunnen uitsnijden.	U		

**ONTWERPTECHNIEKEN EN
ILLUSTRATIETEKENEN
2de leerjaar**

PV Praktijk grafische technieken 256 lt/jaar

BEGINSITUATIE

De cursisten voldoen aan de toelatingsvoorwaarden van het decreet volwassenenonderwijs van 8 maart 1999.

De cursisten zijn geslaagd in het eerste leerjaar van deze opleiding of zijn er voor vrijgesteld.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN

- Een ontwerp kunnen uitvoeren met aquarel of plakkaatverf (grijsreeks) met behulp van documenten (foto's, driedimensionalen e.d.). Het begindocument kan een ruwe schets (rough) van een opdrachtgever (art director) of een eigen idee zijn.
- De afgewerkte illustratie dient een duidelijke 'leesvolgorde' te vertonen, hieruit blijkt de kennis van contrasten. Bovendien moet de cursist van gelijk welk onderwerp zowel een realistische als een persoonlijke interpretatie kunnen maken. Bij de realistische uitvoering staat kleurweergave voorop.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Aquarel	
Aquarelpapier kunnen onderscheiden van gewoon papier en de voornaamste eigenschappen ervan kunnen opnoemen.	B	Materialenkennis <ul style="list-style-type: none"> ▪ Papiersoorten en eigenschappen ▪ Opspannen papier ▪ Aquarelpenselen 	Papiermonsters bekijken, betasten, uitproberen. Aquarelblock bekijken en uittesten. Demonstreren en toepassen.
Aquarelpapier kunnen opspannen zonder dat het los komt.	B		
Het verschil kunnen aantonen tussen kwaliteitspenselen voor aquarel en inferieure penselen.	B		
Het verschil tussen aquarel en gouache kunnen aantonen.	B	Aquarelverf <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen: algemeen, specifiek ▪ Kwaliteit: soorten ▪ Standaardassortiment ▪ Eigen assortiment ▪ Hulpmiddelen: palet, water... 	Pigmenten in poedervorm uitstrijken met water. De symbolen op een kleurenkaart bespreken i.v.m. lichtechtheid, duurzaamheid, kostprijs...
De symbolen die op de verpakking staan kennen.	B		
Een eigen assortiment met behulp van een kleurenkaart kunnen samenstellen.	B		
De volgorde van de kleuren op een palet kennen en het palet kunnen aanwenden.	B		
Een aquarel kunnen onderscheiden van andere waterverftechnieken.	B	Technieken <ul style="list-style-type: none"> ▪ Laag op laag ▪ Nat in nat ▪ Droge kwast ▪ Uitsparingen met maskeervloeistof, kaars of waskrijt ▪ Uitsnijden, krassen, schuren 	Aquarelleren van egale vlakken. Aquarelleren van verlopende tonen. Aquarelleren met uitsparingen. Toepassing. Demonstreren.
Egale vlakken en verlopende tonen kunnen schilderen die de gewenste toonwaarde, kleurverzadiging en de typische eigenschappen van aquarel vertonen.	B		
De verschillende manieren van uitsparen kennen en kunnen toepassen.	B		

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
Wat van licht naar donker betekent kunnen verwoorden en toepassen.	U	Monochrome aquarel <ul style="list-style-type: none"> ▪ Een werkwijze ▪ Aangewezen kleuren 	Maken van een tonale voorstudie. Demonstreren.
Zuivere en vergrijsde kleurenmengingen kunnen maken.	B	Kleurenleer <ul style="list-style-type: none"> ▪ Primaire en secundaire kleuren ▪ Complementaire kleuren ▪ Verwante kleuren 	Inkleuren kleurenkaart. Inkleuren kleurenster.
De kleuren van een assortiment bij naam kennen.	B	Studieaquarel - kleurenassortiment <ul style="list-style-type: none"> ▪ Alternatieve namen ▪ Pigment of chemische samenstelling ▪ Kleurenomschrijving ▪ Invullen met aquarelverf 	Kleurenkaart i.v.m. terminologie, mengen van kleuren, standaard kleurenassortiment Het is aangewezen dat cursisten met hetzelfde merk van kleuren werken om toonverschillen te vermijden..
Met behulp van primaire kleuren zuivere en vergrijsde mengingen kunnen namaken.	B	Toepassing met primaire kleuren <ul style="list-style-type: none"> ▪ Een werkwijze ▪ Betekenis van licht naar donker 	Aquarelleren naar een geschilderd kleurenorigineel of reproductie. Demonstratie.
Inzien dat schilderen met een beperkt kleurenpalet de eenheid bevordert.	B	Aquarel met gebrande sienna en ultramarijnblauw <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het belang van toonwaarde ▪ Warme en koude kleuren 	Vereenvoudigen van originelen door aquarelschets op klein formaat.
Kleuren kunnen vergrijzen door mengen van gebrande sienna en ultramarijnblauw.	B	Onderschildering met gebrande sienna en ultramarijnblauw aangevuld met primaire en secundaire kleuren	Aquarelleren naar geschilderde originelen zoals fragmenten gebouwen. Aquarelleren naar fotografische originelen zoals van fragmenten gebouwen tot stadsgezicht. Aquarelleren naar model zoals terracotta potten...

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
Met een gegeven assortiment verf allerlei kleuren kunnen namaken.	B	Kleurengamma <ul style="list-style-type: none"> ▪ Groenen en blauwen ▪ Roden en violetten 	Geschilderde originelen naschilderen zoals van boom tot bos. Geschilderde originelen naschilderen naar model zoals groenten, fruit... Naar geschilderde originelen en model zoals bloemen.
Kleuren kunnen vergrijzen door toevoegen van de complementaire kleur.	B	Vergrijzen met complementaire kleuren	Kleurenkaart aanvullen.
Spontaan een uitstrijk met maskeervloeistof op aquarelpapier kunnen uitvoeren om deze te testen.	B	Toepassing met maskeervloeistof of waskrijt <ul style="list-style-type: none"> ▪ Glimlichten ▪ Aansluitende donkere achtergronden ▪ Complexe vormen 	Verzamelen originelen waar glim- of glansvlekken zoals op fruit, metalen, druppels, glas, water in voorkomen. Fijne lijntjes zoals sneeuw op takken, grashalmen op een gekleurde achtergrond. Donkere aansluitende achtergronden zoals een bloem met fijne takjes, spinrag tegen een donkere achtergrond.
		Plakkaatverf / Gouache	
Met eigen woorden kunnen uitleggen wat harmonie is en hoe het met grijzen kan bereikt worden. De mogelijkheden van gouache (dekverf) kennen en kunnen toepassen.	B B	Kleurenleer <ul style="list-style-type: none"> ▪ Harmonie: grijsharmonie, toontrap Materiaalkennis <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen gouache ▪ Penselen ▪ Ondergronden ▪ Hulpmiddelen 	Syllabus. Een grijsreeks met gelijke trappen aanmaken in het palet. Stay-wet palet.
Verlopende tonen op een dekkende manier kunnen schilderen.	B	Toepassingen met grijzen i.v.m. harmonie <ul style="list-style-type: none"> ▪ Een werkwijze ▪ Gebruik speciaal palet 	Omzetten van zowel fotografische originelen als modellen met de vooraf aangemaakte grijsreeks.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
Weten dat tonaal contrast een rivaal wordt van intensiteitcontrast en deze kunnen beheersen.	U	Kleurenleer <ul style="list-style-type: none"> ▪ Monochrome harmonie 	Syllabus. Omzetten twee- en driedimensionale onderwerpen.

**ONTWERPTECHNIEKEN EN
ILLUSTRATIETEKENEN
3de leerjaar**

PV Praktijk grafische technieken 256/lt/jaar

BEGINSITUATIE

De cursisten voldoen aan de toelatingsvoorwaarden van het decreet volwassenenonderwijs van 8 maart 1999.

Zij zijn geslaagd in het tweede leerjaar van deze opleiding of zijn er voor vrijgesteld.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN

- Een ontwerp kunnen uitvoeren in elke bestaande teken- en schildertechniek met behulp van documenten (foto's, driedimensionalen e.d.). Het begindocument kan een ruwe schets (rough) van een opdrachtgever (art director) of een eigen idee zijn
- De afgewerkte illustratie dient een duidelijke 'leesvolgorde' te vertonen, hieruit blijkt de kennis van zowel tonale- als kleurencontrasten
- De aangeleerde technieken zijn: plakkaatverf / gouache, olieverf, watervermengbare olieverf, acryl en pastel. Bovendien moet de cursist van gelijk welk onderwerp zowel een realistische als een persoonlijke interpretatie kunnen maken.
- Bij de realistische uitvoering staat kleurweergave voorop.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Kleurenleer	
Weten dat tonaal contrast een rivaal wordt van intensiteitcontrast en deze kunnen beheersen.	B	Monochrome harmonie	Syllabus. Omzetten twee- en driedimensionale onderwerpen.
Met eigen woorden kunnen uitleggen wat toon in toon harmonie is en hoe dit kan bereikt worden.	U	Toon in toon harmonie	Werkstuk met twee naast elkaar liggende kleuren op de kleurencirkel.
Kleuren kunnen verlichten zonder verlies aan 'kleur'.	B	Verwante of analoge harmonie	Werkstuk met een 5-tal naast elkaar liggende kleuren op de kleurencirkel.
De problemen die bij deze harmonie optreden kennen en deze kunnen voorkomen.	B		
Complementaire kleuren met elkaar in harmonie kunnen brengen.	B	Complementaire harmonie	Werkstuk met complementaire kleuren.
Kleuren kunnen verlichten zonder verlies aan 'kleur'.	B		
De diverse contrasttechnieken kennen	B	Contrasten <ul style="list-style-type: none"> ▪ Warm-koud contrast ▪ Licht-donkercontrast ▪ Afstandscontrast 	Twee- en driedimensionalen met weinig contrast laten verbeteren.
Contrasttechnieken kunnen uitvoeren	B		
De diverse contrasttechnieken kennen	B	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Complementair contrast ▪ Simultaancontrast ▪ Intensiteitcontrast 	
Contrasttechnieken kunnen uitvoeren	U		

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
		Plakkaatverf – Gouache	
Met eigen woorden kunnen vertellen wat de voornaamste verschillen zijn met aquarel en wat de voornaamste eigenschappen zijn van gouache.	B	Materiaalkennis <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen gouache zoals egale vlakken, dekkend, half dekkend, transparant 	Verf uitstrijken. Schoolkwaliteit en artiestenkwaliteit bespreken.
Zelfstandig penselen en een assortiment verf kunnen aanschaffen.	B	Een assortiment Penselen Ondergronden Hulpmiddelen	Martherharen ↔ Varkensharen. Gekleurd papier. Vernis.
De voorgrond beter kunnen doen uitkomen door het aanpassen van de achtergrond.	B	Toepassingen	Achtergronden schilderen en toepassen kleurenharmonie. o.a. nat in nat, spatten, tamponneren, afdrukken of een gemengde techniek toepassen.
		Acrylverf	
De juiste verf weten te kiezen in functie van het gewenste eindresultaat.	B	Materiaalkennis <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen acrylverf ▪ Soorten ▪ Een assortiment 	Verschillende soorten bespreken. Droogtijd.
Zelfstandig materiaal kunnen aanschaffen.	B		
Het verschil kunnen aantonen tussen universele en oliegronden.	B		
Penselen kunnen behoeden tegen uitdrogen tijdens een pauze.	B	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Penselen: soorten, schoonmaken ▪ Ondergronden ▪ Hulpmiddelen 	Nadruk onderhoud penselen bij kleine pauzes. Penselen uitwassen.
Een gessgrond kunnen aanbrengen op een ondergrond.	B		
Vloeibaar acrylmedium kunnen aanwenden.	B		

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
Het stay-wet palet oordeelkundig kunnen aanwenden.	B	De techniek toepassen <ul style="list-style-type: none"> ▪ Verf met een middelmatige viscositeit 	Demonstratie. Stay-wet palet. Uitstrijken diverse soorten.
Vloeibaar acrylmedium kunnen aanwenden.	B		
Met acrylverf een duurzaam werkstuk kunnen maken.	U	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pasteuze schildertechniek ▪ Extravloeibare verf 	
Olieverf			
Zelfstandig een basisassortiment verf kunnen aankopen.	B	Materiaalkennis <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen ▪ Soorten ▪ Een assortiment ▪ Penselen ▪ Hulpmiddelen ▪ Ondergronden 	Verschillen studiekwaliteit en artiestenkwaliteit bespreken. Linnen, katoen, gesso, oliegrond, gelijmd papier.
De gegevens op de verpakking of tubes kennen.	B		
De technieken kunnen toepassen voor duurzaam werk.	B	Technieken <ul style="list-style-type: none"> ▪ Gelaagd schilderen ▪ Acryl als onderschildering ▪ Verdunningsmiddelen eerste laag ▪ Verdunningsmiddelen volgende lagen ▪ Aan te wenden penselen ▪ Aanbevolen pigmenten onderste laag ▪ Waarom retoucheervernis 	
De regel 'vet over mager' met eigen woorden kunnen uitleggen en kunnen toepassen.	B	De technieken toepassen <ul style="list-style-type: none"> ▪ Toepassen laag op laag 	Demonstreren. Twee werkstukken op schilderkarton na elkaar aanvatten om de droogtijden tussen elke laag te kunnen respecteren.
Weten i.v.m. het drogen van de verf wanneer retoucheervernis mag aangebracht worden en een dunne gelijkmatige laag kunnen aanbrengen.	B		
De alla-prima techniek kunnen toepassen	B	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alla-prima techniek 	

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
De voor- en nadelen kennen van deze verf. Een assortiment kunnen samenstellen.	U U	Waternedunbare olieurf <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen ▪ Soorten ▪ Een assortiment ▪ Hulpmiddelen ▪ Ondergronden 	Aan de hand van een test uitgeoerd door een onderzoeksteam de eigenschappen bespreken.
Een doek kunnen opspannen.	U	Opspannen doek <ul style="list-style-type: none"> ▪ Linnen, katoen, kunstvezel ▪ Spielatten 	Demonstreren.
		Pastel	
Onderscheid kunnen maken tussen verschillende soorten. Een assortiment kunnen aankopen voor een bepaalde uitvoering.	B B	Materiaalkennis <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eigenschappen ▪ Soorten ▪ Assortimenten ▪ Ondergronden ▪ Fixeren ▪ Bewaren 	Oliepastel, droge pastel. Landschap, portret. Mi-teintes, gouache, pumice gel.
Afhankelijk van het onderwerp een keuze kunnen maken uit de diverse technieken en deze ook kunnen toepassen.	B	Technieken <ul style="list-style-type: none"> ▪ Schilderen met pastel ▪ Tekenachtige manier ▪ Gemengde technieken 	Demonstreren. Gepaste ondergrond aanwenden. Aansporen bij gouache gemengde techniek aan te wenden.
		Airbrush	
De airbrush kunnen reinigen.	U	Materieel en materiaal <ul style="list-style-type: none"> ▪ Soorten ▪ Rotring, demonteren, reinigen, monteren ▪ Ondergronden ▪ Maskeermiddelen ▪ Inkten, verfsoorten 	Toepassingen. Demonstreren en laten nadoen. Bespreken. Sjabloon, folie. Catalogoog.

Doelstellingen	B/U	Leerinhouden	Methodologische wenken
Basistechnieken kennen om zich eventueel zelfstandig verder te bekwamen.	U	Techniek <ul style="list-style-type: none"> ▪ Basisoefeningen met maskers ▪ Basisoefeningen uit de vrije hand ▪ Toepassingen bij gouache en acryl 	Demonstreren.
Egale en verlopende vlakken kunnen spuiten.	U		
Eenvoudige maskeermiddelen kunnen aanbrengen.	U		

6. Evaluatie

Het leerplan voorziet niet in concrete opdrachten. Opgaven moeten opgesteld worden in functie van de te bereiken doelstellingen, de beschikbare tijd en het voorhanden zijnde materieel.

Elke doelstelling van het leerplan moet ten minste één keer geëvalueerd worden. Als alle cursisten alle opgaven uitgevoerd hebben en alle criteria geëvalueerd werden, is het duidelijk of de doelstellingen bereikt werden.

Wanneer de cursisten een werkstuk vervaardigen of een bepaalde opdracht uitvoeren, krijgt elk aspect hiervan de aandacht.

Binnen de doe - activiteiten zijn een aantal factoren te onderscheiden:

- Cognitieve factoren: vb. Inzicht, argumentatie, ideeën, technische kennis;
- Psychomotorische vaardigheden: vb. Juiste weergave van verhoudingen, gebruik van materialen, ooghandcoördinatie, evenwicht;
- Werkmethode en attitudes: vb. Werken binnen vooropgestelde limieten, thema's, tijd, aantallen en formaten, orde en netheid, afwerking, presentatie, inzet, organisatie, sociale omgang, veiligheidsbewustzijn, verantwoordelijkheidsgevoel, nauwkeurigheid, zelfstandigheid;
- Beoordelingsvermogen.

Er kan ook op verschillende momenten worden geëvalueerd: tijdens het opstellen van een bewerkingsvolgorde; tijdens of na een bewerking; tijdens of na een afwerking. Duidelijke afspraken met de cursisten zijn hierbij noodzakelijk. Indien deze openheid er niet is, ontstaan betwistingen en blijft zelfevaluatie uit.

Evaluatie van PV praktijk is een oordeel over:

- Een proces: evaluatie van de vorderingen en attitudes op geregelde tijdstippen en bij momentopnames tijdens de realisatie of dienstverlening;
- Een product: evaluatie van het product of de gepresteerde dienst.

Een zinvolle opdracht werkt een zinvolle evaluatie in de hand. Stimuleer de cursisten door positieve appreciatie, maar wij op fouten en tekortkomingen. Tussentijdse evaluaties en de evolutie van de cursist zijn van groot belang voor de eindevaluatie.

Maak duidelijke afspraken met de cursist, zo wordt het werk voor iedereen eenvoudiger. Leg bij elke opdracht uit op welke aspecten de nadruk ligt. De cursist ontwikkelt zo het vermogen om het eigen werk te evalueren. Een vereiste eigenschap van elke volwassenen in zijn arbeid is immers zelfevaluatie.

Wij verwijzen naar de bundels over Evaluatie

EVAL AV : Algemene vakken – 1995
EVAL DOE : Doe-activiteiten TV, KV, PV – 1995

7. Minimale materiële vereisten

Cursistgebonden

- Aquarelassortiment
  - Aquarelplank
  - Breekmesje
  - Ciqueteur
  - Contépotloden
  - Cutter
  - Goudkussen
  - Fileerlat
  - Fileerpenseel
  - Gom
  - Goudaanlegger
  - goudborstel
  - goudmes
  - Grafietpotloden
  - Jutedoek
  - Kammen
  - Kraspennetje
  - Kunststoffen penselen met lange steel
  - Letterpenselen
  - Linialen
  - Maskeervloeistof
  - Natuurspons
  - Oliedas
  - Passer
  - Penseel
  - Plakaatverf
  - Plastic palet
  - Platte varkensharen penselen met lange steel
  - Potloden
  - Puntpenselen
  - Schuurplankje
  - Spalter
  - Tamponeerborstels
  - Tekenpapier
  - Varkensharen spalter
  - Vlaggom, kneedgom
  - Waterdas
  - waterverfpenselen
  - Zeemvel
- Zwaardpenseel

Klassikaal

- Acrylmedia
- Acrylverf
- Aquarel, enkele kleuren voor monochroom schilderen
- Aquarelpapier
- Calqueerpapier
- Carrékrijtjes
- Crèpeband
- Droge pastels
- Figueras schilderpapier
- Fixatief voor pastel
- Gelijmd papier voor pen en wassing
- Gesso
- Gomplakband
- Hervullingen stay-wetpapier
- Houtskool
- Hulmiddelen (White spirit, verdunningsmiddelen, vernissen, ...)
- Ingres wit en gekleurd
- Kleurpotloden
- Krijtpotloden
- Lichtbak
- Mat tekenpapier
- Mi-teintes
- Modellen om naar te tekenen en te schilderen
- Nietjesmachine
- Oliepastels, monochrome reeks
- Olieverf
- Oost-Indische inkt, notenbijts, watervaste inkten
- Passé-partoutkarton
- Penselen voor aanwendenvan maskeervloeistof
- Plakkaatverf
- Projector
- Pumice-gel
- Ruw tekenpapier
- Schaafkarton wit en zwart
- Schetspapier
- Schilderkartons
- Schildersezels,
- Schuinsnijder
- Snijlat
- Snijmat
- Spantang
- tekentafels
- Vernis voor plakkaatverf

8. Bibliografie

Naam	Auteur Gegevens	Uitgeverij
Airbrush vakblad		Modern Media
Airbrushing de complete handleiding voor materialen en technieken	Judy Martin	Cantecleer
Alles over kleur	H. Schwartz	Cantecleer
Beeldende vormleer	Johannes Itten	Cantecleer
Cantecleer kleurengids 1		Cantecleer
Cantecleer kleurengids 2		Cantecleer
Doerner/Schilderkunst		Gaade
Gaade's Airbrush Boek	Tombs Curtis & Hunt	Gaade
Illustrators & ontwerpers handboek	Terence Dally	Gaade
Kleur	Frans Gerritsen	Cantecleer
Kleur		Zomer & Keuning B.V., Ede
Kleurenleer	Johannes Itten	Cantecleer
KM vakinformatietijdschrift		N.Z. Voorburgwal – Amsterdam
Nieuw Handboek Complete Gids voor gereedschap, materiaal en techniek	Ray Smith	Gaade
Olieverftechnieken	Willy Gooris	Cantecleer
Ontwerppresentatie technieken	Powell	Gaade
Pentekenen		Gaade
Perspective d'observation	F. Liénaux et L. Harvengt	Studio
Technische informatie voor de spuitser	Sikkens	

9. Inhoudstafel

	Onderwerp	Pagina
	Leerplan bestemd voor	2
1	Beginsituatie	3
2	Algemene doelstellingen	3
3	Specifieke doelstellingen	3
4	Algemene methodologische wenken	3
5	Structuur en Inhoud	4
	Eerste leerjaar	5
	Tweede leerjaar	12
	Derde leerjaar	18
6	Evaluatie	25
7	Minimale materiële vereisten	26
8	Bibliografie	28

Colofon

Dit leerplan kwam voor OVSG tot stand in samenwerking met het Stedelijke centrum voor volwassenenonderwijs van de Inrichtende Macht Gent.

